

I. TÉMA

A kanti filozófia rendszere és általános szemlélete

1. lecke

A prekritikai korszak legfontosabb gondolatai

Olvasmányok: Kant: *Prekritikai írások - 1754-1781*, Budapest: Osiris, 2003.

Ebben a leckében Kant kritikai korszaka előtti időszakot vizsgáljuk, amely A tiszta ész kritikája előtti filozófiáját öleli fel. A cél, hogy megértsük a kanti kritikai korszak alapjait képező gondolatmenetet, megvizsgáljuk azt a természettudományos hátteret, amelyre alapozva Kant létrehozta a kriticizmus filozófiáját.

I. Immanuel Kant

Immanuel Kant (1724-1804) német filozófus, a klasszikus német idealizmus atyja.

Immanuel Kant Königsbergből, egy rendkívül szegény családból származik.

Életét, amely külső történésekben nem volt eseménydús, számos anekdota övezte, amely természetes kapcsolatban állt a maga választotta életvitellel. A magiszteri vizsga után a königsbergi egyetemen magáncocensként tanított, azaz abból élt, amit óráiért a tanítványok fizettek. Ennek megfelelően egy roppant szigorú életrendet alakít ki, amelyet rigorózan követ élete végéig. Soha nem nősült meg, kisebb utazásoktól eltekintve városát sem hagyta el. Ebből az életvitelből származik a mondás: a königsbergiek Kant sétáihoz igazították az órájukat.

G. Wolf: Kant sétája, Königsberg Múzeum

Filozófiája három részre osztható: 1. prekritikai korszak, 2. kritikák korszaka (A tiszta ész kritikája, A gyakorlati ész kritikája, Az ítélőerő kritikája), 3. kései (kritikák utáni) korszak. Életének nyolcvanadik évében hunyt el. Utolsó szavai ezek voltak: „Es is gut.” (Így van jól.)

A német idealizmus a görög filozófia után a második igazi nagy klasszikus korszak. Gondolatmenete a karteziánus hagyományra, az angolszász filozófiára (különösen D. Hume-éra) és a felvilágosodásra épül. A német idealizmus az ész és értelem mindenhatóságában hisz, a kanti alapvetés döntően a racionális megismerés módszerére irányul. A tudományos háttér teszi lehetővé, hogy egy szigorúan természettudományos alapon fejtsse ki a majdani kritikai filozófia alapkoncepcióját.

Kant filozófiájának fő problémái az alábbiak köré csoportosulnak: a filozófia három fő kérdése:

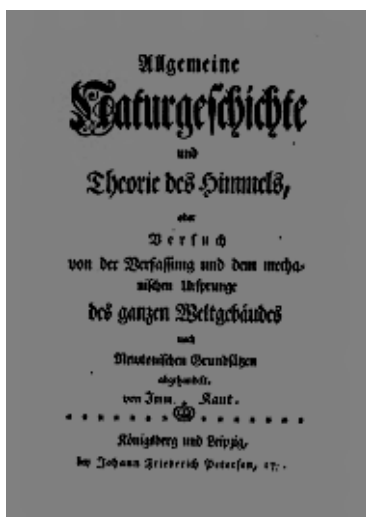
1. Mit tudhatok?;
2. Mit kell tennem?;
3. Mit remélhetek?

A metafizika legfontosabb kérdései:

1. A szabadság kérdése
2. A lélek halhatatlansága
3. Isten létezése

Fontos kiemelni, hogy a kanti filozófiát egy nagyon erős tudományos háttér jellemzi, Kant a legkülönbözőbb kérdésekkel foglalkozik. Természettudományos munkái közül az egyik legismertebb *Az ég általános természettörténete és elmélete (Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels, 1755)*. Laplace pedig tőle függetlenül több évtizeddel később *Exposition du systeme du monde (1795)* c. munkájában fejtette ki ugyanezt a felfogást. Ennek köszönhetően nevezik azóta Kant-Laplace elméletnek.

A prekritikai korszak legfontosabb munkái a megismerés alapelveinek lefektetésétől Isten létezésének elméletén át a szép és fenséges fogalmáig terjednek. Élénken foglalkoztatják egyes betegségek, amelyeket természeti jelenségeknek tart, és amelyek ennek megfelelően filozófiai megalapozásra szorulnak.

Ajánlott olvasmány: Kant: *Kísérlet a fej betegségeiről*. In: Kant: *Prekritikai írások - 1754-1781*, 415-433.o.

A prekritikai korszak egyik legfontosabb cezúrája az *Egy szellemlátó álmai*, amelyben egyértelműen fogalmaz Swedenborg (svéd tudós, filozófus, misztikus teológus, látnok) álomlátásával kapcsolatban:

„Az emberi ész sem rendelkezik olyan szárnyakkal, amilyenek a magasan szálló fellegek hasításához szükségesek, melyek a másvilág titkait rejtik előlünk, s a tudás vágyóknak, kik oly kitartóan érdeklődnek ilyen kérdések iránt, azt az együgyű, de igen természetes választ adhatjuk, hogy a legtanácsosabb az lenne, ha kegyeskednének türelemmel lenni mindaddig, amíg el nem jutnak oda.” Kant: *Egy szellemlátó álmai*. In: Prekritikai írások - 1754-1781, 510.o. (ford. Vajda Károly)

Kérdések:

1. Mi jellemzi Kant gondolkodását a kritikai korszak előtt?
2. Milyen források jelentik a kanti kritika alapjait?
3. Mi a megismerés és a tartalom nélküli fantáziálás között?

A természetes teológia és a morál összefüggései a második kritika alapjául szolgálnak. A mű a Berlini Tudományos Akadémia 1763-as kérdésére adott választ tartalmazza. Kant a bevezető gondolatokban fontos alapvetést fogalmaz meg.

„Az előterjesztett kérdés olyan természetű, hogy ha megfelelően megoldják, a magasabb filozófiának határozott alakot kell öltetnie. Ha szilárdan birtokunkban van a módszer, melynek segítségével a megismerésnek ebben a típusában lehetséges legnagyobb bizonyosságot elérjük, és ha megismerjük e meggyőződés mibenlétét, akkor a vélemények és az iskolai szekták örök változékonysága helyett a tanmódszer változatlan előírása egyazon fáradozásban fogja egyesíteni a gondolkodó koponyákat; éppúgy, ahogyan a természettudományban Newton módszere a tapasztalathoz és a geometriához igazodó biztos eljárassá változtatta az addig kötetlenül használt fizikai hipotéziseket.” Immanuel Kant: *Vizsgálódás a természetes*

Kérdés: Miként fogalmazható meg a természettudományok és a vallás viszonya?

Összefoglalás:

Kant legfontosabb problémája az angolszász empirizmus és a karteziánus racionalizmus meghaladása, amely alapján nála az ész és értelem, illetve a tapasztalat egyaránt fontos szerepet játszik. Az ész elsődlegessége nem kérdőjelezhető meg, de a természettudományok szerepe éppen abban áll, hogy tudományos alapokat teremtsenek a filozófia számára. A filozófiai megismerésnek két fő forrása van: az érzékelés és az értelem. Míg az előbbi prezentálja számunkra a dolgokat, az utóbbi által azokat elgondoljuk. A kritikai filozófia feladata éppen abban áll, hogy megállapítsa: Imiként lehet – egyáltalán lehet-e – az érzékelésen keresztül eljutni a dolgokhoz.

Jelen dokumentum a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

